

Fyrresan till Åland den 4-7 juni 2015

Del 1

Hildburg Berglund

(Dag 1) Rödhamn – Ledskärs båk – Nyhamn – Kobba Klintar - Marhällan

(Dag 2) Bogskär – Bogskärs båk – Flötjan – Lågskär



Äventyret börjar i Rödhamn med instruktioner från researrangören Håkan Lindberg

Foto: Anders Unosson

(Dag 1)

Vi är en förväntansfull grupp på tjugo personer som väntar på Håkan Lindberg vid Åländska Segelsällskapets (ÅSS) marina i Mariehamns Västerhamn denna torsdag förmiddag. Kvällen innan har vi fått veta att fyrprogrammet måste kastas om p.g.a. den hårda blåsten. Så nog funderar vi litet till mans hur många fyrar vädrets makter slutligen kommer tillåta oss få se.

Men denna soliga, om än blåsiga dag, börjar vi med lunch på ÅSS Paviljongen. God mat i vacker omgivning är en utmärkt grund när man ska ut på sjön! Håkan, som under många år varit ÅSS kommodor, underhåller med anekdoter och historisk bakgrund om platsen. Klockan 12 går vi ombord i de två båtarna som ska ta oss runt: Bengt Granberg med M/S Felicia och Mats Sjöström med "ÅL 5633", som tidigare gått som förbindelsebåt mellan Gotska Sandön

och Fårösund. Dagens tur blir **Rödhamn – Nyhamn – Kobba klintar - Marhällan.**

Rödhamn

Vår första anhalt är Rödhamn eller Rödan, som är själva hamnen som ligger insluten av öarna Långö, Gloskär och Rödö. Ända sedan medeltiden har fartyg funnit lä och skydd här. Idag arrenderas Långö av ÅSS som har sin medlemshamn och en gästhamn här. Håkan pekar ut några svarthakedoppingar som bonus när vi ska iland. Anette Gustafsson i hamncaféet förser oss med ljuvligt hembakat fika i solskenet. Och så hon kan måla! Vi hinna en snabbtitt på utställningen i boden bredvid. Jag faller för hennes bok "Loggbok från Rödhamn" som får följa med hem.

Håkan guidar oss runt ön med lotsstugan och museet. Ett fantastiskt komplement till de fina informationstavlor som finns strategiskt utplacerade. Han berättar initerat och personligt - tänk om man kunnat spela in alla fina berättelser! Allt är välskött, fridfullt och idylliskt med försommarblomster bland klipporna och



Rödhamns lotsstuga Foto: Anders Unosson

solglitter på vågorna. Men under lång tid var här intensiv sjöfart och mötesplats när det stora kronofaret mellan Sverige och Finland passerade Rödhamn, den första hamnplatsen som skyddade för alla väder när man kommit över Ålands hav.

Rösen och sjömärken som finns på både Långö och Rödö är inte äldre än 140 år. Under Krimkriget 1854-56 rev myndigheterna ner alla sjömärken för att försvära navigeringen för den engelsk-franska flottan som opererade i de åländska vattnen. På Rödö finns rester av ett så kallat sjöfararkapell. De var vanliga längs farlederna under medeltiden.

Lotsar stationerades på Långö på 1820-talet fram tills lotsstationen las ner i slutet av 1920-talet. Lotsstugan byggdes på öns högsta punkt och idag står där en kopia. Den nya stugan har byggts som klubbhus för ÅSS. De övriga byggnaderna hör alla till den radiofyr som var i drift här åren 1937-1970. Det vitmålade maskinhuset är idag ett litet museum. Rödhamns radiofyr är troligen den enda i Finland med bevarad originalteknik från 30-talet.

På Gloskär finns rester av byggnader från krogen/gästgiveriet som fanns på ön från 1750-talet till 1920-talet. När ångfartygen blev fler och farleden mellan Finland och Sverige fick en annan sträckning minskade Rödhamns betydelse och krogörelsen tynade bort.

Från Rödhamn ser vi också **Ledskärs båk**. Här fanns en båk redan 1746 som förstördes under 1808-09 års krig. En ny båk av trä byggdes, men den rasade ihop. Nuvarande båk av sten byggdes 1948.

Nyhamn

Vi fortsätter till Nyhamn, eller Lilla Båtskär som holmen heter. I området finns kraftiga magnetiska störningsfält som gör kompassen vilseledande. Här har därför funnits en fyr åtminstone sedan mitten av 1700-talet. På 1950-talet blev området



Nyhamns gruvtorn med fyren på toppen.

Foto: Hildburg Berglund

intressant för utvinning av järnmalm och ett gruvschakt byggdes. Fyren fick då sin placering på gruvtornet. Nyhamn var också en lotsstation som las ner så sent som 1988. Lotsstugan låg på Stora Båtskär.

Det känns både roligt och vemodigt att minnas när vi var inblåsta här i mitten av 80-talet och fick tillfälle att träffa lotsarna. Tordmular och tärnor som vi såg då finns kvar än idag. Men lotsarna är borta och fyren släckt och nertagen sedan 2007. I stället har Båtskären blivit bas för ett vindkraftverksprojekt som ska producera ca 17 procent av Ålands årselbehov. Två unga män är här för en serviceomgång av de sex vindkraftverken. Det ger oss också möjlighet att – på egen risk – besöka fyrtornet/gruvschaktet som annars inte är tillgängligt.

Kobba Klintar - Marhällan

På väg från Nyhamn till Kobba Klintar skymtar vi Rödhamn en sista gång. Det ger en fin känsla för hur fyrplatserna



Kobba Klintar med den 2012 nyuppförda båken.

Foto: Anders Unosson

och de gamla sjövägarna hänger ihop. Framme på Kobba Klintar välkomnas vi av Birgitta "Titti" Ström som ordnat en härlig middag för oss. Där finns lax, potatissallad och mycket annat gott, och förstås "Kobba libre" för den som vill. På det kaffe och ålandspannkaka. Och den fantastiska utsikten därtill – man bara njuter. Vi får en uppvisning i gott sjömanskap när Albanus, med en grupp utländska diplomater från Helsingfors som också ska besöka ön, tar sig in i den lilla hamnen genom det trånga inloppet.

Så är det dags att gå till lotshuset där Ralf Ström (Tittis make) väntar för att berätta om lotsplatsens historia. När Mariehamn grundades 1861 var en förutsättning för stadens utveckling att få till en välbesökt och väl fungerande hamn. För att assistera in fartygen till Västerhamn fick staden redan 1862 egen lotsplats med en lotsstuga ute på Kobba Klintar. Lotsarna på Kobba Klintar lotsade också

fartyg till Rödhavn. En viktig lotsfunktion var också att sköta om utprickning av farlederna. Ralf avslutar guidningen med en visning av mistlurens maskineri. Han kör igång, och sakta men säkert får han mistluren att brista ut i ett magnifikt bröl som väller ut över Ålands hav.

Det fanns också tidigt en båk som sjömärke på **Kobba Klintar**, men den revs 1954. Nu finns här sedan 2012 en fantastisk rekonstruktion av båken tack vare ett stort engagemang av entusiaster i föreningen Kobba Klintars Vänner. (För den intresserade finns på YouTube en intervju med Rune Karlsson "Båken på Kobba Klintar" från 26 maj 2014.) Till skillnad från den gamla båken har den nya panoramafönster och inredning, och hyrs ut som lokal för olika evenemang.

Vädret skiftar snabbt och himlen är dramatisk med virvlande skyar och regn vid horisonten. Vi står och tittar ut på **Marhällans** svart- och rödrandiga fyr. Det



Landstigning på Bogskärs hala klippor.

Foto: Hildburg Berglund

är lätt att förstå att många fartyg, trots närheten till lotsstationen på Kobbå Klin-
tar, led skeppsbrott här innan fyren bygg-
des 1938. Beslutet att bygga fyren togs
efter den tragiska förlisningen i december
1933 av barkarna Plus och Fred.

Det är mycket att begrundas på åter-
färden medan Bengt och Mats tar oss
trygga och välbehållna tillbaka till Ma-
riehamn. Håkan berättar att vi imorgon
ska försöka ta oss till Bogskär.

(Dag 2) Bogskär

Vi börjar ana att gårdagen, med sovmor-
gon och mat i mängder, bara varit en
mjukstart inför vad som komma skall.
Idag gäller avfärd klockan 08.00 från
Västerhamnen. Och det blir en rivstart:
3 timmars båtfärd 70 km rätt ut i havet
syd från Mariefhamn. Vårt mål är Bog-
skär, Finlands sydligaste punkt.

Vädret är helt fantastiskt, strålande
sol och lugna vatten. Timmarna går och
vart man än ser är det bara vatten. Så
en silhuett vid horisonten – nej, det var
Svenska Björn. Och så vatten och åter
vatten. Men så ser vi till slut Bogskär, en

otroligt liten kobbe mitt i ingenting. Vi
tar ett ärevarv runt ön för att kunna be-
undra fyren från alla håll, och mot hori-
sonten ser vi **Bogskärs båk**.

Trots att det är lugnt, gungar det bra
runt klipporna av gammal dyning. Men
våra fantastiska skeppare lyckas sätta
stäv till så vi kan komma iland. Det
känns stort!

Försiktigt tar vi oss runt på tokhala häll-
lar. Ur en naturlig klippbassäng sticker en
nyfiken säl plötsligt upp sitt huvud. Den
försvinner lika plötsligt för att sen dyka
upp igen då och då. Tärnorna på klipphäl-
larna är naturligt, men att plötsligt också få
se en liten tätting här - fantastiskt!

Vi lämnar Bogskär helt lyriska över be-
söket. Att vi fick ha sån tur med precis allt.

Flötjan

Eftersom Flötjans klippor är om möjligt
ännu halare än de på Bogskär nöjer vi oss
med att cirkla runt och bese fyren och
skäret från båtarna. Även här ser vi säl, en
orädd unge ligger kvar på sin klippa i solen.

Flötjan är Finlands yttersta utpost
mot Sverige i riktning västsydväst. Under



Flötjans fyr

Foto: Anders Unosson

1800-talet gick gränsen mellan Sverige och Finland rakt över klippan. Gränspålen finns bevarad på Ålands Museum.

1901 uppfördes ett kummel, som höjdes 1918 men fortsatt var känsligt för isskruvning och översläående sjöar. 1953 byggdes en modern betongfyr till sex våningars höjd. Det nya tornet fick en modernare roterande gasanläggning från AGA med automatiskt byte av glödstrumpa, och en lysvidd på 15 NM. I tornet fanns också en fjärrstyrd mistlur. Fyrens anordningar fjärrstyrdes först från Lågskär, men automatiserades helt 1959. På 1990-talet ändrades fyren för soldrift varvid lysvidden sjönk till 10 NM.

Lågskär

Från Flötjan är det inte långt till Lågskär, vår sista destination för dagen. Vi går förbi Lågskärs fyr till holmens sydöstra sida där båtarna skickligt träcklar sig in bland stenar och undervattensgrund och förtöjs. På klipporna bullar Mats upp en härlig lunch som hustru Yvonne ordnat åt oss. Matiga mackor, massor av frukt och kaffe. Gissa om det smakar!

Sen blir det promenad tvärs över ön till fyren. Litet kämpigt är det, men väl värt besväret. Hundloka, mandelblom, styvmorsviol, förgätmigej, gräslök, vattenklöver och mycket mer. Tärnor som störtdyker. Finns det något vackrare än utskärgård i sommarblom mot en fond av solbelyst hav? Väl framme vid fyren vilar vi en stund, innan vi klättrar upp för att njuta en vidunderlig utsikt.

Lågskär gör skäl för sitt namn. Redan 1696-talet byggde man den första båken och 1840 tändes den första fyren. Lågskärs båk och fyr har inte bara haft ett utsatt geografiskt läge att kämpa mot, utan har också ett flertal gånger förstörts av krigens härjningar. Nuvarande fyr byggdes 1920. Den var bemannad fram till 1961, men drivs idag av solceller. Efter att fyrpersonalen flyttat ut fick Ålands Fågelskyddsförening tillstånd att använda byggnaderna mot att de utförde underhåll på dem. Utöver observationer utför man omfattande ringmärkningar. På Lågskär har Finlands största koloni av silvertärna sin häckplats, och hela ön är ett "Natura 2000"-område.



Lågskärs fyr byggd 1920.

Foto: Hans Sundberg

Vårt återtåg till båtarna går på - något trötta ben - via gamla hamnen som idag bara har ett djupgående på 50-60 cm. Hemresan till Mariehamn sker i sol och på det hela underbart väder. Det blir en värdig avslutning med middag på ÅSS Paviljongen, där vi njuter av sommarkvällen tillsammans med alla som firar skolavslutning! För alla utom våra tappra

båtförare som avslutar dagen med ytterligare en timmes gång till Käringsund, där vi ska ses nästa morgon.

Anm.: P.g.a. artikelns längd är den uppdelad på två nummer av Blänket. Del 2 kommer i Blänket 2016:2.

Redaktören



Lågskärs lins

Foto: Hans Sundberg



Dalén-blandare

Foto: Hans Sundberg